

Brabantse Blomme

Cor Swanenberg

Brabantse blomme

"Vur ons moeder"

Brabantse blomme

Cor Swanenberg

1996

Uitgeverij Van de Berg Enschede

Omslag en illustraties: Nelleke de Laat

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Swanenberg, C.

Brabantse blomme/C. Swanenberg - Enschede : Van de Berg

ISBN 90-5512-051-0

NUGI 311

Trefw.: gedichten ; oorspronkelijk ; Brabants dialect

ISBN 9055120510

© C. Swanenberg, 1996 Berlicum

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of welke andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Vurwoord

Dees buukske is 'n bundelke dichjes over bluumkes ùit Brabants aauwen boerrenhof. D'r is gin verschil gemakt tusse taam en wild, tusse sierblom of bocht, tusse blomme, vruchte en beum. Ok veul bosse, beum en bumkes kommen ummers alle jorre wir tot bloei.

We plukten in siertuin en moeshof. Wij zochten èige blommename in ons uurste moedertaol en zoo zen we gekomme tot dees in 't wildeweg geplukt buske Brabantse bluumkes ùit de Meerij.

Dees buukske is bijlange nie kompleet; d'r zò hèndig nog 'n eeve groot buukske gemakt kunne worre. Ge mist de aovendtüile (teunisbloem), d'n biejs (rus), d'n boekend (boekweit), d'n brannittel (of westerse broenekel) (brandnetel), de blaow klùkskes (grasklokjes), d'n dannittel (dovenetel), d'n dijsel (distel), de èchelkól (waterweegbree), engelezuujt (eikevaarn), de èrdbizzem (aardbei), de filippien (gele lupine), de haowkes of haauwkes (peultjes), de kestaan of kerstannie (kastanje), de kikforsblom of 't westers kukelekaontje (pinksterbloem), de k'munieblom (violier), de mier (muur), de pinksterblom (margriet), de pòsillie (narcis), de reng (zwaluw tong), de rijstepap (muurpeper), de rooie mier (guichelheil), de sekrèij (cichorei), de schom (windhalm), de spikkellillie (de tijgerlelie), 't steeknuske (prikneus), d'n tèrref (tarwe), d'n ummendrèij (heggerank), 't wortelezaod (wilde peen), de zèijdijsel (de melkdistel), de zeg (zegge), d'n boerremoes (boerenkool), de kele (raapste-len), de knolderaap (koolraap), de kriek (rode pruim), de slaaj (sla), de spirzek (perzik) en de zèllef (salie), um mar 's wè te noeme. We he'n vurral De Bonts 'Dialekt van Kempenland', Hoppenbrouwers 'Taal van Kempenland', Elemans 'Woord en wereld van de boer', Stroops 'Sprekend een Westbrabander' vergeleken. Ok he'n we de boeke van H. Heukels, 'Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten' (1907), van Dr. J.L. Pauwels 'Enkele bloemenamen in de Zuidnederlandsche dialecten' ('s-Gravenhage, 1933) en van Har Brok, 'Enkele bloemenamen in de Nederlandse dialecten' (1991) d'r nogal 's op naogeslage.

En meskien vende 't gèk, mar we he'n ok veul name naogetrokke in 't Frans, Duits en Engels en daorbij zen toch bezunder dinger opgevalle: onze rèinvaor moet toch familie zen van d'n Duitse Rainfarn en dè gèldt zeker ok vur 't frattekruid (Warzenkraut).

Vur de spelling, de ùitspraak en de verklaring verwijze we nor 't Meerijs wordeboek Èige grèij van Cor en Jos Swanenberg.

Hopelek brengt ons in 't wildeweg geplukte vèldboeketje oe plezier en fleur.

Cor Swanenberg, Berlicum, 1996.

Ammirrikaansen bocht

(Knopkruid¹)

Witte stèrrekes, geel hartjes,
mar allemòl zó nietig klèin.
Ze vijne aow nie mooi,
ze vijne oe mar rèin.

Onkruid zedde, hiët bèkkersbocht
en èrreps gruun, zó'k zeker mèin.
Ze vijne aow nie skòn,
ze haten oe ès pèin.²

-
1. Afkomstig uit Peru.
 2. Pèin (kweek) is het ergste onkruid.

Bènd

(Schietwilg of bindwilg (*Salix alba*)¹)

Van d'n bèndbos kwame baand
vur de vlècht van kùrf en maand,
mar ok vur de mustermijt
rakte ze veul baand dik kwijt.

'Unnen baand en unne wis
die hòlde wor-t-ie is...,
mar gèirt en stake
dè gi te veul make.²

-
1.) Ook simpelweg 'bindhout' genoemd. Fr. saule d'osier, Du. Korbweide, Bandweide, En. osier
 2. Oud volksrijm dat aangeeft wat wel en niet als geriefhout in de natuur gesneden mocht worden.

Bizzem

((Zwarte) aalbes (Ribes (nigrum)¹)

'n Jong wó 's van vòdders wete,
wè dè vur vremde vruchjes ware,
die rooi dinger òn die bosse
hangend' in truskes bij mekare.

Dan zi vòdder, zoowès vaojers doen:
'Och jong, dè is de zwarte bizzem.'
'Mar Pap, die zen tòch rood, dè ziede!'
zi dan dè durske, ja, dè zissem.²

Dan zi hij: 'Dè kùmt zoo umdè ze
zó vruug nog gruuu ok is, die bizzem.'
'Dus dè rood, dè's gruuu en zwart is rijp?'
Ze hi hum nie geleufd, dè hissem.³

-
1. Volgens Heukels ook 'zwarte beziën' genoemd in Oost-Brabant. In de Kempen zegt men 'beejzie'. Fr. cassis, Du. Aalbeere, schwarze Johannisbeere, En. black currant.
 2. zissem is een samentrekking van 'zi ze hum'.
 3. hissem is een samentrekking van 'hi ze hum'.

Blaow lis

(Duitse lis (*Iris germanica*)¹)

Vruger ston op elken boerremitse
minstes inne flinken bos blaow lisse.
'n Heel schon blom, d'n 'boerrelillie'
en overal hòst groeie wil ie.

Geborre ùit lilleke krom knolle,
worre d'r op vètte, malse polle
grootte blaow-geel blomme weggezet
zoowès ge zèlde nog gezien mar het.

1. Fr. iris, Du. 'Schwertlilie' of 'Himmelslilie', En. 'flag' of 'iris'.

Boerrereuske

(Provenceroos (Rosa centifolia)¹)

Niks rùikt 'r ès 't boerrereuske
van ons moeiers aauwen hof.
Dieje gaauwe geur mooi in 'n deuske,
dan hadde nog 's rùikersstof!

1. Fr. rose de Provins, Du. Provinzrose, Pomponrose, En.
Provence rose.

Boerrinneke

(Zinnia (Zinnia elegans)¹)

Stijf stòn de boerrinnekes
- 't lijke wèl mejufferkes-
zó stijl mi bonte pufferkes
rond hullie goudgeel snufferkes
bove hardgruun kinnekes.

1. Du. Zinnie. En. zinnia.

Bótterblom

(Boterbloem (Ranunculus))

Wèije vol van dees geel bótter
ware d'n boer nie nor de meug.
Al waarde mooi, gin koew die wó t'r
van eete, al genote wij mi volle teug.¹

Ès jong vlochte we volop kranse²
van dees geel kumkes ùit de wèij.
De wend die din oe dan dik danse
in die mònde van april èn mèij.

-
1. Alle boterbloemen zijn een beetje giftig.
 2. Op sommige plaatsen ook 'kransbloem' genoemd!
Andere oude oostbrabantse naam: 'schaapsvuil'.
Fr. bouton d'or, En. buttercup, Du. Butterblume, Hah-
nenfusz.

Buuk

(Beuk (Fagus)¹)

Oo, groote breejen bukenboom,
machtig mooi in kaole stand,
mar moier nog in 't blad.

Zónnen droom van 'nen bukenboom,
mi takk' òn alle kant,
gif bukenutjes zat!

En ès die nutjes valle gaon;
jonge, jonge, wè 'n schik!
Alle jong in de bukelaon
die eete d'r èige dik.

1. Fr. hêtre, bouclier, En. beech, Du. Buche.

Donderbaard

(Huislook (*Sempervivum tectorum*)¹)

Òlling nor 't dak verbanne,
groeïende op strooi en panne,
hard behandeld, dik bezocht,
veulteds vèchtend vur wè vocht...

Tegen onweer al beschermend,
over inslag alt ontfermend,
wier de volksnaam donderbaard,
vur behoud van huis en haard.

-
1. Ook 'donderbaard', 'donderkrùd' en 'donderblad'. Volgens Heukels soms 'dikblad' en 'Sint-Janskrùd' geheten. Vergelijk de Franse naam 'joubarbe des toits' < Jovis barba en de Duitse 'Dachwurz'. En. houseleek. Pauwels: 'Het huislook was van ouds aan Thor, den dondergod toegewijd en men plaatste het op het dak der woningen om van den donder bevrijd te worden. Het heet in Zuid-Nederland donderbaard, donderblaren, donderbloemen, donderbos, donderkruid, donderblad, dondertoppen; vgl. Frans joubarbe.'

Èndemoes

(Eendenkroos (Lemna)¹)

'n Groot gruun groeiend kleeed,
sloote-lang en vijver-breed,
dè de wòtterspiegel slùit
mi zò'n nietig, rottig woekerkruid.

Gelukkig, alle ènde
lusse van die grune bènde,
ploege vore dur't wòtterkleeed,
mar dè makt de moes nie kaauw of heet.

1. Fr. lentilles d'eau, Du. Entengrün, Entenlinse, Wassergrütze, En. duckweed.

Flierehout

(Vlier (*Sambucus nigra*)¹)

Flierehout, oo flierehout,
wè hadde veul te bieje!
Flierefluite, proppeschieters
vur jong die nog nie vrieje.

Oew blomme geeve wijn en thee
en dreugerij vur alle zieke.
't Fijnste is oewe frisse rùik,
die niks missti bij al 't sjieke.

1. Fr. sureau, Du. Holunder, En. elder.

Flodderbòn

(Tuinbonen (Vicia faba))

Flodderbònne, moffelbònne, boerreteen,
gemengd mi ham, rècht van 't been,
wè zedde lèkker, een vur een!
't Liefste jong mi gebakke spèk:
goeie kost vur ied're lèkkerbèk.
Luste ze nie? Dan zedde knèttergèk¹.

-
1. Ook 'labbònne' en 'gatschüivers' wordt gezegd.
Heukels geeft voor Brabant: 'boerenteen, flodderboan, groote boon, huisboan, lapboonen, moffelboone, wullenboan'.
Fr. fève de maris, Du. Ackerbohne, Puffbohne, Saubohne, 'dicke Bohne', En. broad bean, garden bean.

Frattekruid

(Stinkende gouwe (Chelidonium majus)¹)

Gaauwe bluumkes zonder franje,
't mèlksap, nò de pluk oranje,
mi de naam van frattekruid.
't Zó hèle tege frattehuid.

Springzaod is d'n andere naam
umdè't zaod alle kant' op kwaam.
Mar hedde fratte op oew jatte,
dan moete gaauw de 'gaauwe' vatte.

1. Volgens Heukels ook 'schelkruid' en 'zwaluwenkruid'."

Fr. chéldoine, Du. Warzenkraut!, Schellkraut, En.celandine, swallow-wort.

Girtje poep

(Klein en kleverig kruiskruid
(Senecio vulgaris en Senecio viscosus)¹)

Och wè'n speul, ik ben nie veul,
ik hiet mar 'Girtje poep'.
In ied're geul bij't geteul,
ik groei bij ieders stoep.

Umdè'k mar vies en smerrig ben,
stoffig graow ok op m'n blad,
zal ik 'Girtje poep' wèl zen,
alt verlangend nor 'n bad.

1. Ook wel 'pluiskes' genoemd.
Heukels geeft ook 'aschkruid' en 'pluisjeskruid'.
Fr. seneçon, Du. Kreuzkraut, Kreuzwurz, En. ground-
sel.

Groote pispot

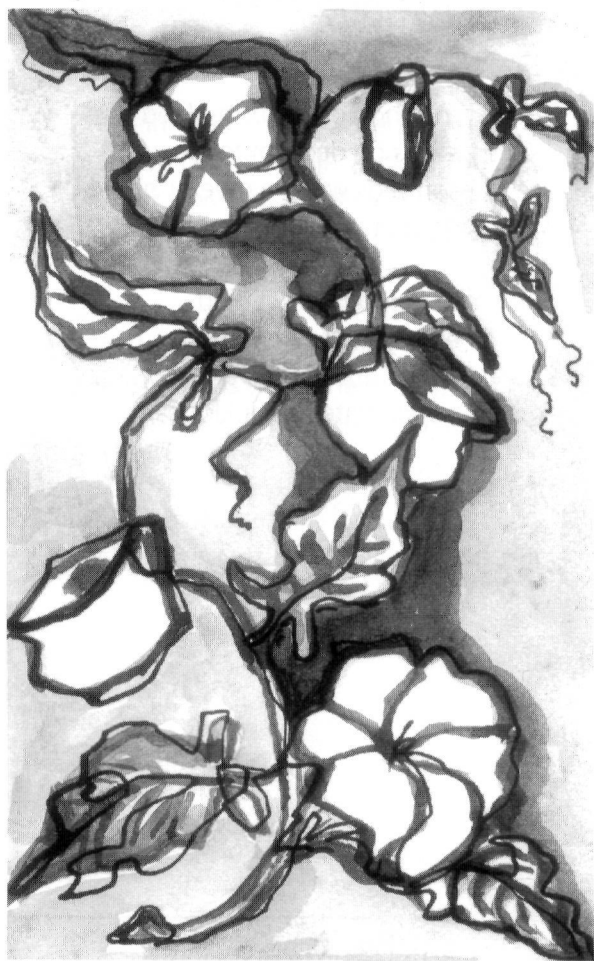
(Hagewinde

(*Calystegia sepium*, voorheen *convolvulus sepium*))

Slingerend in sloot en heg,
mi kelke wit ès romme,
ziede ze langs elke weg
langs planten opgeklomme.

Groote pispot - ummendrèij
is ècht heele kaoien bocht
vur't gróttter groeiend grèij;
haauwt veul meer 'afvalvocht'.¹

-
1. Vergelijk pispùtje. (= *cerastium arvense*)
Op sommige Brabantse plaatsen wordt 'klimop' gezegd.
Fr. *liseron*, 'boyaux du diable', Du. 'Teufelsdarm',
'Teufelswinde', En. 'bindweed', 'hedge-strangler',
'milk maids', 'devil's garter', 'devil's guts', 'hell-weed'.

Haoneklótje

(Speenkruid (Ficaria)¹)

'n Schòn geel stèrre-kleed
sti d'r òn de sloot te bloeie,
someteds wèl 'ne meeter breed
geuget mi 't gras vergroeie.

In d'oksels van 't blad,
ès bùlleke tusse pótjes,
zit 'n knùlleke gevat;
zoogehèite haoneklótjes.

1. Fr. ficaire, En. lesser celandine, Du. Feigwurz, Scharbockskraut.

Haozegèrf

(Duizendblad (*Achillea millefolium*)¹)

In't vèld vende veul haozegèrf,
blaojkes gruwelek fijn verdèld,
bluumkes wit mi soms wè ròze vèrf.
Geel stùifmeel moet ok nog vermèld.

Umdè hoas en knijnd oe gèire he'n,
-dè is wèl overal bekend-
zulde zoo dus wèl gehèite zen,
al is men ok òn 'duuzendblad' gewend.

-
1. Heukels geeft naast 'hazengerf' ook 'rijstepapbloem' voor Oost-Brabant. Wij zeiden 'rijstepap' tegen 'muurpeper'.
Fr. mille-feuilles, En. milfoil, yarrow, Du. Tausendblatt, (Schaf-) Garbe!

Haveresse

(Lijsterbes (*Sorbus aucuparia*)¹)

Haveresse, eevenesse, heksehout,
van-ouds-af-òn unnen tooverboom
en bezürger van heel veul gedroom,
dikst wèl goewd, mar soms ok fout.

Van al 't gevogelt dètter vliegt
zinge de lijsters mee 't viefst,
van aow bizzeme lusse ze 't liefst,
zoodè 'lijsterbes' ès naam nie liegt.

-
1. Ook 'haoverès' en 'koeselèèrenhout' wordt in Brabant gezegd.
Vergelijk de Duitse naam 'Eberesche'! Ook 'Vogelbeerbaum'.
Fr. sorbier des oiseleurs, En. mountain-ash, rowan.

Hemdeknupke

(Moederkruid

(chrysanthemum parthenium,
later pyrethrum parth.)¹⁾

Witte bluumkes in d'n blommenhof mi hupkes
bezùrge ons ieder jaor volop hemdeknupkes.
Hèndig grèij, goewd groeiend zonder eise,
wil z'n èige overal bloeiende bewijze.

Gèire zó'k dees bluumke in ere haauwe,
en 't hoeft 'r bij ons noit nie zó te naauwe;
want mis ik òn men hemd 's oit wè kneupe,
hemme zó'n knupkes ummers nog mi heupe!²

-
1. Volgens Heukels in West-Brabant wel eens 'kamilie' en in Oost-Brabant 'mater' genoemd.
 2. Voor het meervoud wordt ook 'kneup' en 'heup' gezegd.
Fr. espargoul, matricaire, Du. Mutterkraut, En. feverfew, pyrethrum.

Hommelehèij

(Dophei (*Erica tetralix*)¹)

Hommelehèij, och hommelehèij,
wè hedde toch schön blomme!
Ik pluk niks van oew bloeiend grèij;
ik heur de hommels bromme.

Hommelehèij, och hommelehèij,
wè stòdde schön te pronke!
Gé makt zó'n schön raos-witte sprèij
wor mos mooi li verzonke.

1. (Ook 'tunnekeshèij', 'bessemhèij' en 'bùllekeshèij' genaamd.)
Fr. bruyère, Du. Glockenheide, Sumpfheide, En. bell-heather, bottle-heath.

Ijsgras

(Hanepoot (Panicum crus-gali)¹)

Ijsgras is gemeenen bocht;
ge kunt 'r oe òn snije.
Wurruum d'r òn ijs hier wier gedocht?
Umdè't mi glans dik wil gedije!

Diejen ijsglans op dees kruid
din òn de winter denke.
Trek of pluk de plaht 's ùit,
ze wil oe wèl 'n sneeke schenke.

1. Ook 'haonepoot' wordt gezegd.
Fr. pied-de-coq, Du. Hahnenfusz, En. panic!

Ikkelehout

(Eik (Quercus)¹)

De machtige èike
zen prachtige beum,
òn ons oudste weeg
zen zèllie de zeum.

Vur d'uurste vrijerij
stonde'r onder te vernikkele.
En vur de strijerij
riepe ze: 'jonge, gò toch ikkele!'

1. Ook 'ikkelenboom'.
Fr. chène, Du. Eiche, En. oak.

Kattestart

(Kattenstaart (*Lythrum salicaria*)¹)

Langs de kant en in de sloot,
stòn overal de kattestarte,
meetershog en schòn pèirsrood.

De bluumkes strak in kranse
of kruisgewijs stòn van harte
in de zomerwend te danse.

1. Ook 'wilgenkruid' en 'bloedkruid'.
Fr. épilobe à feuilles étroites, mousse de paon, queu
de renard, Du. Blutweiderich, schmalblättriges Wei-
denröschen, En. purple loosestrife.

Keeskeskruid

(Kaasjeskruid (Malve)¹)

M'n blom ès heelen breeje kelk
zi: 'waachte jong, tot ik verwelk.
Nò d'n bloei kùmt daak 't zaod
in keeskesvùrm van heel klèin maot.

Dan is't nie talm' of tukke,
kom mee van m'n keeskes plukke.
Ik maak m'n keeskes heel mooi rond,
die zen vur jong alt kèijgezond.

Zóveul zeujkes in 'n rundje,
middenin 'n mooi rond mundje
zoo maak ik m'n keeskes krèk,
vur minsemond en vogelbèk.'

1. Fr. fromageon, mauve, Du. Käsekraut, Malve,
En. 'mallow', 'rags- and-tatters'.

Kermisblom

(Herfstaster (Aster)¹⁾

In't nòjaor gòn ze rijk òn't bloeie,
vol kùrfkes van lila-violet.
De zweefvlieg wil d'r èige wèl bemoeie
mi zó'n lèkker hèrfstig blommebed.

Dè ze aow hier nor de kermis noeme,
makt oe vanèiges lichelek blij.
Ze wille gewoon oew schònheid roeme,
die hurt 'r bij zó'n fiste bij².

-
1. Fr. 'fleur d'automne', Du. Herbstblume, En. Michael-mus daisy, (de bloem bloeit pas rond 't feest van Sint Michiel (29 sept.)
 2. Waarschijnlijk genoemd naar Nuland-kermis.

Kètje

(Katwilg (*Salix viminalis*)¹)

Neeve vurjaorssloot en wandelpèdje
bloeit gruwelek vruug 't wilgekètje.
Biekès komme d'r al hónning haole
ès 't miste hout nog sti te kaole .

Fluweelgeknopt en smal van blad
gifde gij de allerschònste kat,
ès huisdier hèndig t'onderhaauwe;
'n kat die'k noit heb heure maauwe.

1. Ook 'wilgehout'.
Fr. chaton, iule, Du. Kätzchen, En. catkin.

Kleever

(Klaver (Trifolium)¹)

In 'n malse wèij hurt alted kleever,
dan pas is 't grèij ok goewd gezond.
Daor zit dik 't beesje van de zeever,
dè spierts-schùmend werkt òn z'n verbond.

Kleever zien de boerre alted gèire;
dè gewas is goewd vur vee en grond.
Mi blomme bùigend ès 'ne lichtlantèire
kleurt de kleever de wèij mee bont.

Kleeverblaojer zen alted wèl vertakt
en 'n kleeverke-vier dè brengt geluk.
'n Gegeeve dè dik gaauw gelukkig makt,
vurral verteld òn elke klèine puk.

1. Fr. trèfle, Du. Klee, En. clover, trefoil.

Klès

(Klis, klit (Lappa major, arctium pubens)¹⁾)

Hurrekes mi hukskes
òn alle knoppebolle
wormi wij de durskes
plaogend dinne dolle.

Langs kante van de weeg
en rande van de sloot
hange zèllie ongewild
òn been en boks en poot.

1. Fr. glouteron, grateron, Du. Klettenkraut,
En. burdock.

Knikeujke

(Sneeuwklókje (*Galanthus nivalis*)¹)

Wiegend stòn de knikeujkes,
vruugste blomme van de vurjaorshof,
- uurst de blom en dan de zeujkes -
mi geboge kùpkes nor 't stof.

Pril fibbrewaribluumke,
wè zedde d'r toch gruwelek gaauw!
't Is toch ècht nog winter
en gij stòt al bloeiend in de kaauw.

-
1. 'Knikeujke' betekent eigenlijk 'knikhoofdje'.
Heukels geeft voor West-Brabant 'vastenavondgast-
je'.
Fr. perce-neige, grelot blanc, Du. Schneeglöckchen,
En snowdrop.

Knillusroos

(Pioen (Paeonia officinalis)¹)

Ès knillusrooze te bloeie stòn,
wor 't ted dè we te beevert gòn,
want dan is't de mònd van mèij.

Sint Knillus riepte alted òn
tege ziektes; stùipe en de zó'n...,
bedpissers ware zen karwèij.

-
1. Gewijde zaden van de 'knillusroos' werden gebruikt als 'knillus-kraole' die de kinderen kregen omgehangen tegen ziekten.
Ook 'kernillisroos' en 'bolroos' genoemd.
Heukels geeft 'Cornelisroos' en 'kerkroos' voor Oost-Brabant.
Fr. pivoine, Du. Päonie, Pfingstrose, En. peony.

Kórreblom

(Korenbloem (Centaurea cyanus)¹)

Tusse klaproos en't goud van't kórre
wier 't kórreblommeblaow gebórre.
Mi't wit van k'mil zen dè drie kleure²
die in Ne'erlands vlag ok same heure.

-
1. Ook 'rogblom' genaamd.
Fr. bleuet, barbeau, Du. Kornblume, Zyane, En. cornflower, bluebottle.
 2. Voor het meervoud van kleur wordt ook 'klurre' gezegd.

Krallenbocht

((Zwarte) Nachtschade (Solanum nigrum)¹)

Verdomde rotte krallenbocht,
wè moete ons toch plaoge!
Aow laast is hier nie van de locht,
gij vat toch hier nie alle vocht,
dè zó'k oe wille vraoge.

Verdomde rotte krallenbocht,
oew bizzem is vergiftig.
Gij makt de grond overal zó locht,
wij zen daar goewd van op de hogt'
en weren oe dus driftig.

1. Ook 'hondskralle'.
Fr. belladone, Du. Nachtschatten, En. nightshade.

Kroezel

(Kruisbes (*Ribes grossularia*)¹)

Oe, wè ha'n we ze toch gèir,
kroezels van onzen oomen Bèir!
Die groeide volop in d'n hof.
Ik weet dè'k 't daor dik trof;
dan moeg ik efkes òn de pluk.
Jonge, jonge, wè 'n geluk!

Wèl ùitkijke vur 't gepik
van die lilleke dorres dik.
Wè 'ne smaak ha toch zó'n kroezel,
lèkker zoer ès jonge Moezel!
Die vruchte wiere amper rijp,
honge zó vruug ok vur de grijp.

-
1. (In Brabant komen ook de namen 'kroesel', 'knoezel' en 'kriezel' voor en in Brabants 'wilde westen' zeggen ze o.m. 'stikkebezie' en 'kru(i)sdore'. Denkelijk is 'kroezel' afkomstig van Frans *groseille*.) Heukels geeft 'knoerzelen' en 'kroesele' en 'krudoorn' voor Oost-Brabant en 'knoezels' voor het westen van onze provincie.
Fr. *groseille à maquereau*, *groseille épineuse*, Du. *Stachelbeere*, *Krausbeere*, En. *gooseberry*.

Kruinagel

(Sering (Syringa)¹)

Bij de put stòn schòn vol bosse
mi lila en heel witte trosse,
die in mèij alted ontluïke.

Loogisch dè ze de geur zó roeme...,
mar wurrum ze die kruinagel noeme?
ès kruid onmeug'lek te gebrùike...

Losse blomme lijken um te krùie,
dè wil d'n aauwe volksnaam bedùie.²
En wè wil ie lèkker rùike!

1. Fr. lilas, Du. Flieder, Lilak, Syringe, En. lilac.
Ook 'kränaogel', 'kruinaogels' en 'knaogelblom'
wordt gezegd.

Pauwels: 'Door haar bloeiwijze lijkt de sering reeds
op den caryophyllus aromaticus (kruidnagelboom),
doch het is waarschijnlijk dat ze kruidnagel heet om-
dat elke bloemknop van de sering zoo sprekend op
den gedroogden kruidnagel lijkt.'

2. Elk bloempje op zichzelf heeft de vorm van een kruid-
nagel.

Lampepoetser

(Lisdodde (Typha)¹)

Lampepoetser, bruinpluim van de sloot,
wè stòdde daor stijf en stug en stèil.
Alles um oe hene gi al dood,
hil de netuur li zoo-w-onder zèil.

Lampepoetser, witte dè 'we naam
ok wèl laachend anders wordt gezeed?
Unne naam die nie' in boeke kwaam:
Lampepoetser? Poetser van de reet!²

-
1. Fr. massette, canne à quenouille, Du. Rohrkolben, Liesch, En. reed-mace, cat's tail.
 2. De lampepoetser of retespoetser wordt in West-Brabant wel 'wielewouterke' genoemd.
Fr. massette, canne à quenouille, Du. Rohrkolben, Liesch, En. reed-mace, cat's tail.

Leuwenbèk

(Vlasleeuwenbek (*Linaria vulgaris*)¹)

Leuwenbèk, och leuwenbèk,
wè zen die hommels knèttergèk;
ze krùipen òlling bij'w binne!

ès 'n schicht d'n bèk mee dicht
en dan allicht is ùit 't zicht
die bromhommel daor dan binne.

Mi meef vermomd, af wè verstomd,
bromt ie dan prompt en onverblomd:
'hoe kom ik nou oit nog buite?'

Achteruit, mar achteruit,²
mi d'n hillen dikken hónningbuit
wil ie wèl de blom bestuite.

-
1. Fr. muflier gueule-de-loup, Du. Löwenmaul, En. snapdragon.
 2. Een hommel komt altijd achterwaarts de bloem uit. Ook 'gaperkes' wordt gezegd.

Lievermènneke

(Duizendschoon (Dianthus barbatus)¹)

Vanouds ston alt in moeiers hof
'n hil rijke lievermanne.
Die blom verdiende dik de lof
van M'rieje en van Hanne.

Minder groot waar 't kompliment
van M'rinuzze en Pietjes.
Zèllie ha'n beeter wèl gekend;
nee, gif hullie 'mar-g'rietjes'.

-En dan waar d'r nog dè Jènneke,
dè zaag liever 'n lievermènneke.-

1. Fr. amarante, passe-velours, oeillet barbu, Du. Tausendschönchen, En. sweet-william, sweet-john.)

Lippelkes

(Herderstasje (*Capsella bursa-pastoris*)¹)

Op 't koiste strutje
en langs pèij en de hofheg
groeit 'n nietig kruidje
zoomar in 't wilde weg.

Dè plèntje dè hiet lippelkes
dur de vùrm van z'n zaod;
op stillekes ès klippelkes,
steuget stiekem langs de straot.

-
1. Heukels vermeldt 'magermannetje' voor Oost-Brabant.
Fr. bourse de pasteur, Du. Täschelkraut, En. 'shepherd's purse'.

Lustrum

(Liguster (Ligustrum vulgare)¹)

Hier in de hofheg sti,
zoowès op zóveul plòtse,
lustrum die òn't grune gi
nò 't winters schòtse.

De heg die wordt geknipt,
dè's zunde van de bloeme,
want 'r moet hier òngestipt:
ge zódt de geur wèl roeme.

-
1. Op sommige plaatsen in de Kempen 'theehout' genoemd.

Pauwels: 'De bloemen van deze struik worden als thee gebruikt. Hij is nauw verwant met de sering: beide behoren tot de olijftachtigen en de bloemen gelijken wel op elkaar, al is de ligustrumbloem veel kleiner.'

Fr. (fresillon en) troène, Du. Liguster, Zaurriegel, En. privet.

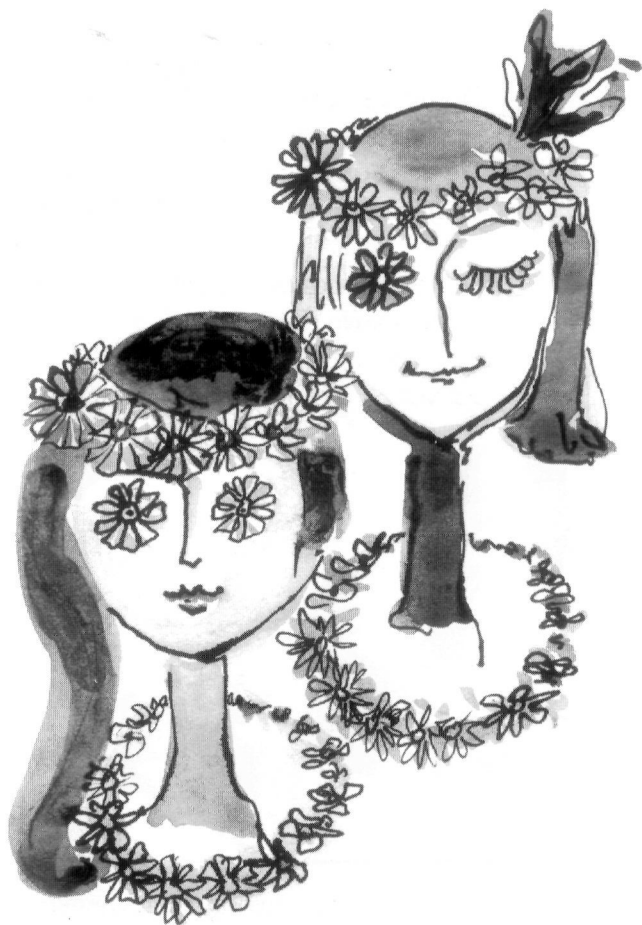
Mèijbluumke

(Madeliefjes (Bellis perennis)¹)

Bloeide de uurste bluumkes in de wèij,
dan waar 't beevert-ted in mèij.
Wij kende noit gin '-zoentjes', zinne '-bluumkes'
tege die bloeiers in d'r neij kostuumkes.²

Die bluumkes plukte wèllie grootgetals,
droege ze ès kettinge um haor en hals.
En worde-n-'t al laot, vort wè minder licht,
gong die raos-witte bluumkes zuutjes dicht.

-
1. Fr. marguerite, pâquerette, Du. Maszliebchen, Gänseblümchen, Zeitlose, En. daisy.
 2. Een veelgebruikte volksnaam is ook 'mèijzoentje'. (Madeliefje komt waarschijnlijk van 'maagdeliefje'.) Heukels geeft 'meizoentje' voor Oost- en 'paaschbloem' voor West-Brabant.

Mèijdorre

(Meidoorn (Crataegus)¹)

Dorrehout, wit in de mèij
wè rùikte gé toch goewd!
Gé makt ons hegge mooi
en gift ze vurjaorsbloewd.

Dorre-èppelkes atē wij,
mist melig in de mond,
mi groote pit en harde schel,
vur vogels wèl gezond.

-
1. Plaatselijk ook 'spalkes' en in West-Brabant 'paopekannekes' genoemd.
Heukels geeft 'haagappelboom' en 'wittedoorn' voor Oost- en 'meidoorn' voor West-Brabant.
Fr. aubépine, épine blanche, écarlate, Du. Weiszdorn, Hagedorn, En. hawthorn, may-tree.

Mèlkstaars

(Vogelmelk (Ornithogalum)¹)

Ùit grunighèid langs sleuj en weeg
zen stèrkes van de staars gepiept.
De bluumkes, gruuën en wit gestriëpt,
versiere stiekem dijk en steeg.

Is d'r gin wèrmte van de zon,
dan bleft de blom geslote dicht,
mar schent ze wèl, dan laot 't licht
de blomme straolen ès de bron.

1. Ook 'morgenster' wordt gezegd.
Fr. ornithogale, lait d'oiseau, dame d'onze heures, Du.
Vogelmilch, Milchstern(!), Hühnermilch, En. star of
Bethlehem.

Milt

(Melde (Atriplex)¹)

Oe, wè waarde gij toch lastig,
wè hadde gruwelek veul klèinòzzie.
Overal grof groot groeiend
make heuf en vèlde tot rauwòzzie.

Och, ge he't toch zóveul zaod,
zet mar moeilek ùit te roeie.
Vruger waard'oit goei gruunte;
wè kunde 'we naam verknoeie!

1.. In Kempenland zeggen ze 'millew'.
Heukels geeft voor Oost-Brabant 'meluw' en voor
West- 'meld'.
Fr. arroche chénopode, Du. Melde, En. orach.

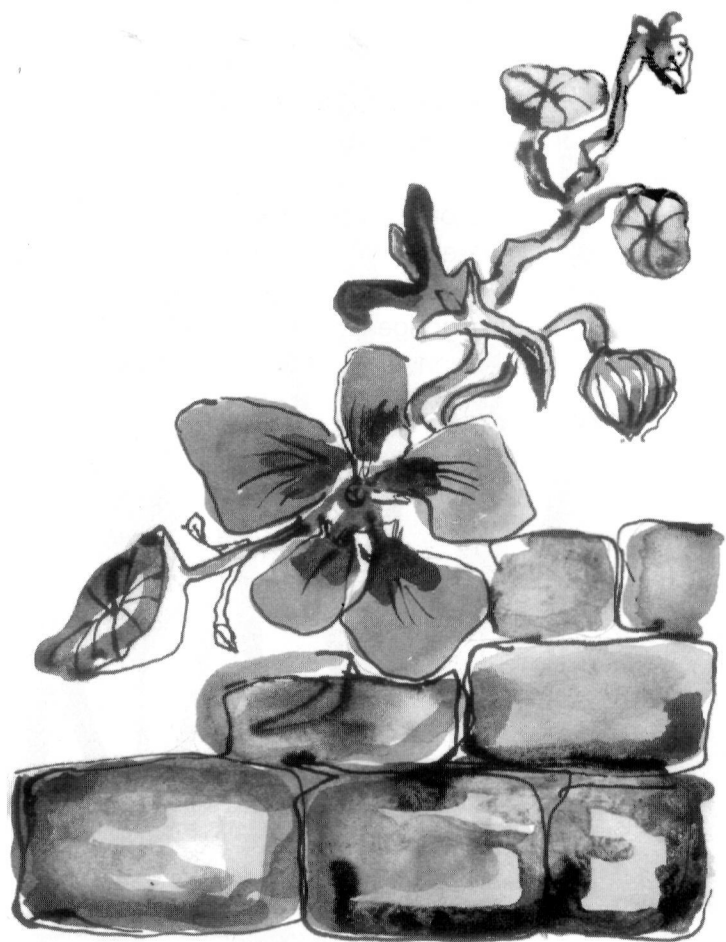
Muurleuperke

(Oostindische kers (*Tropaeolum majus*)¹)

In de gòs en tege muurre
klimt vlot 't mals gerèij
van muurleuper-plèntjes
umhog mi veul gedrèij.

De blomme zen schòn kelke,
- oranje geel en goud -
veraanderend in kèrse,
dur rimpels lijkend oud.

1. Ook 'kappesien' genoemd.
Fr. capucine, Du. Kapuzinerkresse, En. Indian cress.

Pèin

(Kweek (Agropyron repens, triticum repens)¹)

Op pèine dinde alted schèine;
daorvan kriegde't in oew lèine.

Lang ondergrondse wortelstokke
moese himmòl worren ùitgetrokke

of ze gonge wir ùit òn't schiete.
Gin wonder dè dè wèrk 'pèine' hiette.

1. Ook 'pane', 'pänge' en 'puin' genoemd.
Heukels geeft 'puinen' voor West-Brabant.
Fr. chiendent, Du. Quecke, En. couch (-grass), twitch.

Pèirdeblom

(Paardebloem (Taraxacum officinalis)¹)

Pèirdeblom, oo pèirdeblom,
wè hedde toch veul pluize;
gin wonder dè oew jong
nor overal verhuize....

Bliesd'r alle zaod vanaf,
gin zeujke ùitgezonderd,
dan haddet goewd gedaon
en wierde lötter honderd!²

-
1. Andere volksnamen voor de plant (niet de bloem): 'èrdgalle', 'platgaoter', 'zuddessel' of 'kettingpolle' en vanwege het blad ook 'gaanzetong' of 'hondstong'. In West-Brabant wordt ook 'pisblom', 'beddepisser'**, 'platter' en 'zèikblom' gezegd. Het schijnt dat de koeien, de geiten en de konijnen de plant graag eten, maar dat de paarden ze helemaal niet lusten.

**Vergelijk de Franse naam 'pissenlit'!

Brok geeft vooral 'erdgal', 'erdschalle', 'platen', 'platters', 'platgaten', 'ganzetong' en 'paddebloem' voor Brabant.

Heukels meldt ook de naam 'melkwietse' voor West-Brabant.

2. Pauwels: 'Het wegblazen van de pluisjes van de paardebloem is op vele plaatsen een orakelspel.' Vergelijk den Engelse naam: 'fortune-teller'.

Ook de Engelse volksnaam 'blowball' verwijst hier naar.

Fr. pissenlit, En. dandelion, Du. Löwenzahn, Kettenblume, Pustebblume(!).

Petunneke

(Sleutelbloem of vroegeling (Primula veris)¹)

Al wèij 't dik nog dunnekes,
toch stòn d'r al petunnekes
in de kant van sleuj en weeg.

In geel en gruun jepunnekes
lijke ze vurjaorszunnekes
in 'ne slótkant, nog zó leeg.

-
1. Soms ook 'tunnekes' en 'peetertunnekes' genaamd. Heukels vermeldt 'mieketonneke' voor Oost- en 'eierkruid' voor West-Brabant. Fr. primevère, Du. Schlüsselblume, Primel, En. primrose.

Pispùtje

(Akkerhoornbloem (Cerastium arvense))

Pispùtjes zinne wij ès jong
tege die schòn witte blumkes.
En wie d'r op die pùtjes gong?
Bè, kabouterkes op klumpkes!

De blumkes stonne òn de kaant
van hèij èn wèij en wege,¹
in wulkskes van witte kaant
lochjes òn mekaar gerege.

1. Het meest voorkomende meervoud in ons dialect is 'weeg'.

Plèkbùlleke

(Kleefkruid (Galium aparine)¹)

Wè zit daor òn oew boks en jas...,
Ge het zeker ligge vrije?
Ge het geleegeen in 't gras,
daor hoefde nie mer um te strije.

Hil oew kleer zit òlling krèk
vol van die klèin gruun bolle.
Zuukt in 't vervolg 'n beeter plèk
ès ge wir 's denkt te dolle.

1. Soms ook 'pik-hang-aon' genoemd.
Fr. glouteron, Du. Klebekraut,
En. goosegrass, cleavers.

Poppeschuuntje

(Vingerhoedskruid (Digitalis purpurea)¹⁾)

Ge vent ze hòst wèl overal:
in bos en heg en op de wal.
Mistal in raos-witte kleur
mi veul pèirs en rood d'r deur.

Mi oew kelke, druk gevlèkt
en oew blom, zó groot-gebèkt,
groeïend tusse zeg en schom,²
bende de schönste hommèlblom.

-
1. Poppeschuuntje wordt ook wel eens 'vossenbèk' genoemd.
Heukels geeft 'poppeschoentje' en 'vingerhoed' voor Oost-Brabant.
Fr. digitale, Du. Fingerhut, En. fox-glove.
 2. 'Zeg en schom' zijn de planten 'zegge' en 'windhalm', die ook veel op arme zandgronden groeien.

Prùmbizzem

(Braam (*Rubus fruticosus*)¹)

Ik heb 'nen hille zwik
bizzeme, zwart en dik.
Kek ùit dè'k oe nie pik!

Komde op men laand,
schroetse op oew haand,
pitjes tussen oew taand!

-
1. Andere Brabantse volksnamen zijn 'brembizzem' en 'brembezie'.
Heukels vermeldt 'breem' en 'brembeer' voor Oost-Brabant.
Fr. mûre sauvage, Du. Brombeere, En. blackberry, bramble-bush.

Rèinvaor

(Boerenwormkruid

(Chrysanthemum vulgare of tanacetum vulgare)¹⁾

Vol scherme mi hupkes
van geel platte knupkes
stòn d'r langs de wege.

Blaojkes ès vaorevirkes²⁾
stòn ès heel stijf hirkes,
't zand terècht ontstege.

Dur wùrm in d'ingewande
verheve tot geneeskrùidsstande,
lang vergaone zeege.

-
1. Du. Rainfarn(!), En. tansy.
 2. De bladeren lijken wel op een veervormig varenblad. Heukels geeft 'reinevaar' voor Salland en de Achterhoek.

Ribbeleblad

(Weegbree (*Plantago lanceolata*)¹)

't Ribbeleblad sti alle jorre
mi stoffig blad langs karresporre.
In d'n bloei mi somber urkes
gif 't stûifmeel dik de klurkes.
Rozetteblaojer, lang van lijn,
hèlpe tege ontsteekingspijn.

1. Ook 'ribbel' en 'hondsrib' geheten.
Fr. plantain, Du. Wegerich, Weg(e)breit, En. way-
bread.

Rits

(Perzikkruid (*Polygonum persicaria*)¹)

Rits, rats, rits, rits, rits,
men blaojkes zen zó lèkker spits.

Ik heb bluumkes mi de streup,
ik zé familie van d'n duzendkneup.
Ze noeme men ok ritsezaod,
'k groei op èkker, langs de straat.

Rits, rats, rits, rits, rits,
men zeujkes zen ok al zó spits.

1. In West-Brabant 'ruts' genoemd.
Heukels meldt 'rits' voor Oost-Brabant.
Fr. persicaire, Du. Flohkraut, En. peachwort.

Schoenlappershout

(Sporkehout of vuilboom

(*Rhamnus frangula*, *frangula alnus*)¹⁾

Pijle wieren oit gemak
ùit dees èrrem-minse-hout.
Schoen die wieren 'rmi gelapt
en biejekùrr've gebouwd.

Duvelskral, drie-kleur-bizzeme,
groeierende op kaoie grond.
Eet ik de bizzem, hi ze me:
schijt ik drie-kleure-stront.

-
1. Andere oostbrabantse volksnamen voor sporkehout: biegehout, duvelskralle, èrrem-minse-hout, hondshout, hondsknoppehout, pèggehout, pinnekeshout. In 't Engels zijn de volksnamen van 'the alder': 'dogwood', 'daggerwood' en 'prickwood'. Ook in Engeland werden pijlen gesneden uit dit hout. Heukels geeft 'honzehout' voor Oost-Brabant. Fr. aune noir, bourdaine, Du. Faulbaum.

Sleedorre

(Sleedoorn (Prunus spinosa)¹)

Vruug al sti d'r witte stèr
neevè dorres òn de kaant.
De naojaors pèirse prùm
gif akelek sleuwse taand.

En ès 't dan gevrorre hi,
wordt de smaak wè zaachter.
Mar zoowès dè mistal gi,
komde daor te laot pas achter.

1. Ook 'zwarten dorre' genoemd.
Fr. prunellier, prunier épineux, Du. Schlehe, Schleh-
dorn, Schwarzdorn, En. blackthorn, sloe.

Snuffelke

(Grasanjer (Dianthus plumarius)¹)

Zuutjes gòn 'n por petuffelkes
dur d'n hofpad nor de snuffelkes.

Ons grutje zaag zó gèir die blomme,
alt veer-gefranjerd, wit ès romme.

Begos de snuffel te ontlùike,
dan kos 't toch zó lèkker rùike!

-
1. De naam 'snuffelkes', ook gezegd als 'snoffelkes', 'snoefelkes' en 'sjinoffels', komt denkkelijk van Frans girofle = kruidnagel en verwijst waarschijnlijk naar de geur.

Blijkens een kaartje van Brok wordt er in Noord-Brabant behalve 'snoffel(-tje)' ook 'genoffel(-tje)' en 'v(io)letje' gezegd.

Fr. oeillet, mignardise, mignonette, Du. Nelke, Grasblume, En. pink, carnation.

Stinkerke

(Afrikaantjes (*Tagetes erecta*)¹)

Neeve d'n harde pad van klinkerkes
sti 'n heel stijf rijke stinkerkes.
Oranjerècht, dè is zoo ieder jaor.

'n Stinkerke is in de zommer stèrk,
hurt zeker nie bij 't winters wèrk.
Vorstgevolig en dood dus ieder jaor.

Mar zen de ijsheilige wer geweest,
sti d'r bij gebrek òn tuinmansgeest
wir 'n rij: vur 'n òlling jaor wir klaor.

1. Afrikaantjes komen volgens Heimans, Heinsius en Thijssse eigenlijk uit Mexico!
Fr. oeillet d'Inde, Du. Totenblume, Afrikane, En. gillyflower, African marigold.

Strontblad

(Ridderzuring (*Rumex obtusifolius*)¹)

In de wèije blijf ik staon,
ès't vee al is vurbijgegaon.
Nee, ze wille men nie eete,
ik wor dur alleman vergeete.

Men blaajer zen grof en bruin,
men vende nie in hof of tuin.
Dur m'n blad hiet ik nor stront,
men zoer blad dè lust gin hond.²

-
1. In 't westen van Brabant zeggen ze 'zulleker'. Heukels geeft ook de oude naam 'peerdezuring'. Fr. oseille, Du. Sauerampfer, En. dock, sorrel.
 2. Omdat deze plant veel in 'schetbosse' staat, heet ze wel 'schitblad' en deze zuringsoort heeft ook vaak last van roestplekken.

Theeblom

(Muurbloem (Erysium cheiri, cheiranthus cheiri)¹)

Gij, lèkker aauwverwetste blom,
wè moete gij goewd rùike!
't Vurjaor aarzelt, mar 't kùmt
ès de theeblom gi ontlùike.

Oew klurre zen goudgeel ès thee,
ok wèl rood of bruin-oranje.
Umdè ge gèir op muurre groeit
komde veur van hier tot Spanje.

-
1. Blijkens een kaartje van Brok komen in Brabant vooral de namen 'theebloem', 'muurbloem' en 'v(io)lier' voor.
Fr. mouron, En. wallflower, Du. Goldlack, Gelbveiglein.

Wegentree

(Varkensgras (*Polygonum aviculare*)¹)

Klèin krùipgrèij van de weg,
groeierende langs pad en heg,
kregde wèinig zeege mee;
gij bent mar bocht van wegentree.

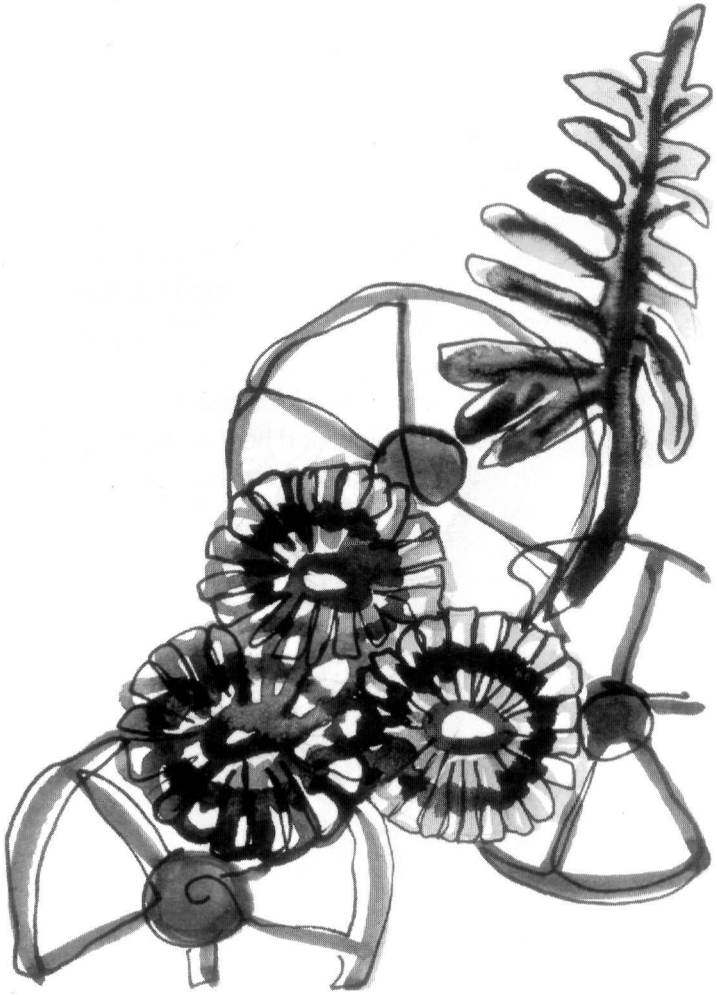
Lig stengels òn de grond,
d'oksels vol mi blom in't rond,²
kregde licht wè reegen mee,
gij, gaauw gewiekste wegentree!

-
1. Ook wel 'jòddenbaard' geheten.
Heukels geeft voor Oost-Brabant 'vogelvoet' en 'wegentree'.
Fr. renouée des oiseaux, Du. Vogelknöterich, En. knotwort, swine's grass.
 2. De bloempjes zijn wel heel erg klein.

Wielekes

(Cosmea (Cosmos bipinnatus))

In d'n hof stòn volop wielekes
in rood en raos en wit.
Blaojkes lang en dun en ielekes,
èzzof d'r draod òn zit.

Winteraster

(Chrysant (Chrysanthemum indicum))

Tot nò Alderziele bloeiende,
in d'n hof heel hèndig groeiende,
zedde gij de kerkhofblom¹.

Van orsprong van Japan afkommende,
vruger in de hèrfst rijk blommende,
blefde gij de kerkhofblom.

Bekant in alle klurre boeiende
en 't hil jaor rond hòst bloeiende,
klinkt 'kerkhofblom' vort stom.

1. Ook 'grafbloem' wordt gezegd.

Zonnepit

(Zonnebloem (*Helianthus annuus*)¹)

De snuutjes ammel nor de zon
kende gij groeiend gin p'rdon.
Groote stengels moete drage
zunneces op schòn gruun krage.

En is oew donker hart vort rijp,
zitten oew pitte vur de grijp
en't vogelvolk kùmt ze eete;
gin een pitje wordt vergeete.

1. Du. 'Sonnenblume', En. 'sunflower', Fr. tournesol.

Inhoud

Ammirrikaansen bocht ...	6	Kroezel	49
Bènd	7	Kruinagel	50
Bizzem	8	Lampepoetser	52
Blaow lis	10	Leuwenbèk	54
Boerrereuske	11	Lievermènneke	56
Boerrinneke	12	Lippelkes	57
Bótterblom	14	Lustrum	58
Buuk	16	Mèijbluumke	60
Donderbaard	17	Mèijdorre	62
Èndemoes	18	Mèlkstaars	64
Flierehout	20	Milt	65
Flodderbòn	21	Muurleuperke	66
Frattekruid	22	Pèn	68
Girtje poep	24	Pèirdeblom	70
Groote pispot	26	Petunneke	72
Haoneklótje	28	Pispùtje	73
Haozegèrf	29	Plèkbülleke	74
Haveresse	30	Poppeschuuntje	75
Hemdeknupke	32	Prùmbizzem	76
Hommelehèij	33	Rèinvaor	78
Ijgras	34	Ribbeleblad	79
Ikkelehout	35	Rits	80
Kattestart	36	Schoenlappershout	82
Keeskeskruid	38	Sleedorre	83
Kermisblom	39	Snuffelke	84
Kètje	40	Stinkerke	86
Kleever	41	Strontblad	87
Klès	42	Theeblom	88
Knikeujke	44	Wegentree	89
Knillusroos	45	Wieleke	90
Kórreblom	46	Winteraster	92
Krallenbocht	48	Zonnepit	94

